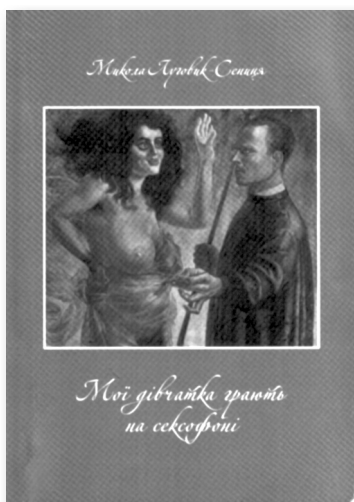


Літературна критика

Юлія Шутенко

“МОЇ ДІВЧАТКА ГРАЮТЬ НА СЕКСОФОНІ...”: ЕРОТИЧНА ПОЕЗІЯ МИКОЛИ ЛУГОВИКА



Тілесний вимір любові між чоловіком і жінкою здавна описаний українцями: вишукано-завуальований у ліричних піснях про кохання, дотепно й інакомовно (а часом прямо й буквально) зображений у народних сороміцьких піснях. Дискурс української еротичної поезії великий, починаючи від фольклорних зразків, віршів класиків української літератури аж до сучасних текстів. Звісно, у післяпостмодерну добу доступне найширше коло інформації, і, за бажанням, можна ґрунтовно досліджувати це питання.

Варто назвати деякі важливі кроки, від проголошення незалежності і донині, що здійснювалися українцями для пізнання й розкриття себе як нації, наповненої життєдайною енергією еросу. Цікавий насамперед поетичний вимір. Упродовж 11 років (1992–2003) в Україні

видавався журнал “Лель” (головний редактор – С. Чирков), на його сторінках з’являлися як зразки еротичної світової літератури, фольклорні тексти, твори українських письменників від класиків до сучасників. У рубриці “1001 вірш для Шахерезади” публікувалися вірші П. Тичини, М. Рильського, В. Сосюри, В. Чумака, М. Семенка, Ю. Андруховича, Ю. Винничука, Ю. Покальчука та багатьох інших [9].

2001 року М. Сулима впорядкував і видав збірку українських народних сороміцьких пісень “Бандурка” в записах провідних українських збирачів фольклору З. Доленги-Ходаковського, М. Максимовича, П. Лукашевича, М. Гоголя, Т. Шевченка, П. Чубинського, Хв. Вовка, І. Франка, В. Гнатюка. Ці тексти були оприлюднені вперше і складають лише маленьку частку вибраного з величезного матеріалу, який зберігається у фондах Інституту рукописів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського та інших сховищах [1]. Дослідник продовжив своє зацікавлення українською еротичною поезією, тепер авторською, і 2008 року побачила світ впорядкована ним книжка “Сяйво білого тіла. Антологія української еротичної поезії” [8]. У виданні на 424 сторінках вміщено твори таких авторів, як П. Тичина, М. Семенко, М. Рильський, В. Поліщук, В. Атаманюк, В. Бобинський, В. Сосюра, Л. Чернов (Малошийченко), Гео Шкурूपій, Н. Забіла, М. Бажан, Д. Павличко, Ліна Костенко, М. Вінграновський, В. Стус, В. Голобородько, С. Йовенко, Д. Кремінь, Т. Федюк.

Цього ж, 2008, року виходить ще одна збірка еротичної лірики “Біла книга кохання. Антологія української еротичної поезії” (упорядники В. Стах та І. Лучук) [2], до якої увійшли 313 віршів 141 автора. Серед авторів – і визнані класики нашого письменства, і маловідомі поети, а також сховані за псевдонімами персоналії. Чому в назвах обох збірок вжитий прикметник “білий” – “Сяйво білого тіла”, “Біла книга кохання” (курсив мій. – Ю. Ш.)? Згідно з українською народною символікою, цей колір має значення чистоти, краси, денного світла. Отже, кохання по-українськи – світле й чисте, принаймні цей посил, свідомо чи підсвідомо, вклали в назви своїх книжок упорядники.

Цікавість до теми еротики не згасає, 2010 року Олеся Мудрак, поетка, улюблений жанр котрої саме еротична поезія, захистила кандидатську дисертацію з теорії літератури на тему “Українська еротична лірика: жанрова специфіка та ідіостилі” [5]. Послугуючись численними зразками української поезії, О. Мудрак доходить висновку, що еротична лірика має тілесно-душеву єдність, високу концентрацію лібідозної енергії, гнучку сублімацію, спроектовану на поетичні твори. Еротична лірика у сполюках з іншими жанровими різновидами лірики виявляє себе як еротично-пейзажна, еротично-мариністична, еротично-оронімічна, еротично-урбаністична, еротично-транзитна, еротично-екзотична, еротично-медитативна, еротично-релігійна, еротично-ситуаційна, еротично-кладовищенська, еротично-в’язнична, у формі віршів-спогадів, блазонів, блазоподібних форм, паліндромів [5].

У межах Львівського Форуму видавців у 2011 р. відбувся захід “Ніч еротичної поезії”, де виступили з декламацією своїх поетичних текстів М. Савка, С. Пантук, Брати Капранови, О. Блажевська, А. Малігон, Д. Лазуткін та ін. Подія увінчалася впорядкуванням і друком збірки віршів “Ніч еротичної поезії” (упорядник – С. Пантук) [6]. Книжка містить більше жіночих звірянь, ніж чоловічих. Вірші лише трьох поетів: Ю. Винничука, Д. Лазуткіна, М. Карпового оповідають про чоловіче сприйняття еротики. Решта авторок збірки – поетки: Н. Позняк, Л. Дядченко, О. Блажевська, Т. Винник, Е. Молдован, А. Малігон, Л. Мудрак. Захід повторили й наступного року, відбувся він у різних містах (Львові, Києві, Кіровограді), була надрукована нова книжка “Ніч еротичної поезії non-stop” [7].

Життєдайна сила любові має потужний вплив на суспільство, допомагає нам вистоювати у найскрутніші часи, веселіше дивитися в майбутнє, перемагати. Цей невеличкий і, звісно, неповний огляд демонструє як значне зацікавлення українською еротичною поезією, від 1990-х рр. і до нині, так і безперервне її творення від давнини до сучасності. У цьому контексті поява цьогоріч (2015) поетичної збірки Миколи Луговика-Сениці “Мої дівчатка грають на сексофоні. Дао Любови від Леля: Книга еротичної поезії” закономірна й актуальна [4]. Перед нами унікальне, розмаїте видання еротичної лірики одного автора. Спершу кілька слів про нього.

Микола Луговик – уродженець Київщини, самобутній український поет, що належить до творців візуальної поезії та сучасних любителів паліндромів, зокрема, до авангардного гурту “Геракліт”. Він – автор близько десятка збірок поезії, серед них “Графіті та фрески мого Храму”, “Танок дельфінів” та багато ін. Мав кілька виставок зорових творів у Канаді, США, Мексиці та в Україні. Творить також і для дітей, виступає як дослідник малярства, зорової поезії, паліндрому. Член НСПУ. Він написав ґрунтовну статтю щодо діяльності та мистецьких вподобань українських творців зорової поезії, що була опублікована в нашому журналі “СіЧ”, де стверджує, що візуальність найбільше виражена у творчості представників футуризму, дадаїзму й сюрреалізму, захоплюється неомалярством М. Семенка і окреслює коло своїх сучасників-однодумців – А. Мойсієнко, В. Мельник, В. Барна та багато ін. [3, 33-34].

У збірці “Мої дівчатка грають на сексофоні...” уміщено понад 180 поетичних текстів різного обсягу – від кількарядкових мініатюр до ліричних поем. Дотепно, жартівливо, лагідно й сміливо поет розгортає еротичну тему. Це насамперед життєствердна книжка, що дарує усміх, а часом і здивування. Наскрізнi струмені збірки – світлий гумор та насмішкувата іронія. Автор інтригує читача новими жанро-назвами “еротоіронія”, “саркастично-жорстока балада”. Він дивиться на світ крізь призму еротики, у цьому ж ключі інтерпретує біблійну історію гріхопадіння (“Райська яблуня”, 73-76), фрагменти радянської історії (“Саркастично-жорстока балада”, 128-131), творить еротизовані пейзажі та інтер’єри, а найбільше змальовує сам процес єднання в любовному екстазі, майже на кожній сторінці книжки – захоплення красою жіночого тіла, поет мовить про любові відверто та яскраво.

Географія книжки охоплює переважно дві країни – Україну (міста Київ, Одесу, Кривий Ріг, Львів) та Америку, хоча згадується і Африка (Сенегал), і Нідерланди (Амстердам) та ін. Ліричний герой збірки – вільний мандрівник, громадянин світу, не позбавлений українського коріння. Це ловелас, мрійник, відкритий до спілкування, захоплений жіночою красою і самим процесом кохання.

Збірка пронизана спогадами, сюжетами-випадками, мріями, фантазіями. Ця поезія багата зоровими образами. Прикметно, що в анотації до книжки серед мистецьких орієнтирів поета названо саме художників, що, безсумнівно, впливали на формування його поетичного смаку-почерку. Імена письменників і художників, згадані в поетичних рядках Миколи Луговика, аж ніяк не випадкові. Ніби ненароком, поміж еротичними візіями, він вписує себе у мистецький контекст, цікавий і важливий для нього самого. У віршах згадуються художники різних епох та стилів, котрі оспівували красу людського тіла: Сальвадор Далі, Густав Клімт, Отто Дікс, Альбрехт Дюрер, Лукас Кранах, Поль Гоген, Вартоломей Растреллі, Сандро Ботічеллі, Амедео Модільяні; французький філософ Жан-Поль Сартр, румунський поет Міхай Емінеску, австрійський психолог Зигмунд Фройд, китайські поети-даосисти, зокрема, Лі Гунь Сянь; серед російських майстрів слова згадуються Олександр Грін та в іронічно-насмішкуватому контексті – “Єсенін Серьожа”. З українських митців місце в поетичних рядках М. Луговика знаходять архітектор М. Архипенко, поети Д. Павличко та Гео Шкурупій. Цікава згадка про нашого генія Тараса Шевченка, йому висловлюється критика за вибір тематики творів: “Може б більше / було українського / народу / аби еротичу / писав Тарас” (“Ще нагоняться...”, 138).

Починається збірка з еротичних натяків, наприклад, з яскравої художньої деталі-символу: “Щоки її виповнювалися / рум’янком / як я дивився на неї / і вона застібала верхній гудзик / своєї блюзки / Я ніяково усміхався / і гудзик розстібався / Вона притримувала його рукою” (“Щоки її виповнювалися...”, 7). Авторська манера письма коливається від витончено-вишуканої, таку поезію він означає як тарілку зі святкового сервізу: “Уранці ізнову візьмусь за поезію / як за тарілочку / із золотою обвідкою” (“Я ніколи не стрічав карелок...”, 17), – і до надто відвертої, навіть вульгарної, котру поет сам означає як “вірші похабні” (“Написав вірші...”, 167). Що далі просувається читач до завершення книжки, то більше зникає натяк, таємниця, здирається верхня і спідня білизна, з’являється пряме називання, навіть буквализм у зображенні дійств кохання, автор стомлюється одягати еротичні сцени в естетично-образну обгортку. Це недолік чи перевага? Одне точно зрозуміло: це сміливість.

Ліричний герой книжки залюблений майже у всіх жінок на світі, захоплюється їхньою красою і звабою. Героїні віршів мають імена, а часом – тільки національності (Світлана, Данджела-африканка, Людмила-карелка, Алла, Еля, Яна, Леслі, Сінді, Катря, Аліса-румунка, Настя, Надія, Ксюша, китаянка без

імені, індонезійські дівчата, таїтянки та ін.), але вони безликі, поет не зазирає їм у очі, тобто в душу, його погляд спрямований нижче. Найзахопливіше оспівує М. Луговик жіночі груди (у збірці – перса), вони зачаровують ліричного героя, незалежно від розміру й форми: “оці перса / маленькі хвилі / оці перса / середні хвилі / оці перса / солоні хвилі / і шукають солоного рота / оці перса / високі хвилі / виринаєш / на них / виринаєш / відчувши глибину/ хотіння” (“оці перса...”, 25-26).

Улюблений троп М. Луговика – порівняння. Він так само, як і автор біблійної “Пісні Пісень”, найчастіше порівнює жіночі груди із фруктами різного розміру, від маленьких до великих – сливки-угорки, груші дички, виноград, помаранчі, яблука, горіхи кокоса, дині, кавуни: “А я кохав Катрю / вона мала / такі маленькі / як сливки-угорки” (“А я кохав Катрю...”, 113); “Вони ще маленькі / як дички / у діда Гаврила” (“Ми з тобою однолітки...”, 45); “перса від дощу мокрі / світитимуть виноградом / через кошулю” (“Ти поїхала на Фльориду...”, 104); “Двоє помаранчів / твоїх персів” (“Двоє помаранчів...”, 110); “Потім перса / викотилися як двоє / величких яблук” (“Вона либонь...”, 39); “Їхні перса / були мов / горіхи кокоса” (Гоген утікав...”, 44); “Перса / мов дві дині / в кошик / до моїх / зухвалих рук” (“Таємниця твого тіла...”, 83); “Персата жінка – / город із / двома кавунами” (“Персата жінка...”, 8).

Також поет порівнює жіночі груди з місяцями: “котилися перса / як два місяці / через ночі” (“Вона либонь...”, 39); “Двоє помаранчів / твоїх персів / місяцюють уночі / від сяйва / очей моїх” (“Двоє помаранчів...”, 110); іншими явищами природи: “Твої перса / як два / вулкани / ніжності” (“Твої перса...”, 65); “Бубнявляють жіночі / перса пипками / як бруньки / на деревах” (“Бубнявляють жіночі...”, 61); із розділовими знаками: “Твої перса / Легко запам’ятати / Як розділові знаки / Твого тіла” (“Твої перса...”, 95); із перстнями: “Торкаю твої / перса – сяють / як персні” (“Торкаю твої...”, 144); із різними солодощами: “Паска / А мені би – / дві пасочки / твоїх персів” (“Паска...”, 66); “Перса наче палянички / спечені на камені” (“Індонезійські дівчата...”, 77); “Випливали вони / з моїх вуст / як слизькі / льодяники” (“А я кохав Катрю...”, 113); “Твої перса / купки цукру” (“Цукерки залітають...”, 141).

Жінка – фортеця, яку треба завоювати, а її груди – дзвони у дзвіниці цієї фортеці або дві вежі: “заволодіти фортецею / твого тіла / з дзвіничкою двох перс” (“Наші відверті розмови...”, 22); “Оволодіти устам / і рукам своїм / наказую... / Двоперсовежою фортецею / твого тіла” (“Оволодіти устам...”, 99).

У автора сприйняття-розгадування характеру жінки пов’язане з розміром її грудей, зокрема, жінку з великими грудьми він описує як особу агресивну, домінуючу, грізну: “Вона персиста / закохана / в скрипалю / а він басисто / усе співає ля-ля / вона його / тягне до своїх перс / а він за скрипку / і скиглить / як пес...” (“Скрипка і жінка”, 31); “Покохаю її бідняжку / щоб потім вона / танками персів / виїхала на мене” (“У День Перемоги...”, 94); “Джейн дави / джилом своїх перс / мене” (“Джейн мала...”, 100), “Здавалося вона / не ходить ногами – / котиться / на колесах / великих своїх / персів” (“Здається вона...”, 114). Ця жінка лякає аж до захоплення-піднесення, молитовного стану: “і перса здіймуться / як бані на церквах / Растреллі” (“Боббі на моторолері”, 50), “Жінка / із великими персами / нагадує / двобанну церкву” (“Жінка...”, 111); “Я на твої перса / хочу / молитися мов / перехожий / віруючий на церкву” (“Я сивий хлопчик”, 197).

У вир вітальної енергії радості втрапляють і миттєвості зажури-відчаю, відчуття непотрібності й самотності: “Стану під небом / Америки завию псом / І вітер зі / смітника повіє / на мене сміття / Бо на мене / тут дивляться / як на смітину” (“Се твоя країна...”, 71). Ліричний герой збірки – не юнак, а “сивий хлопчик” (“Я сивий хлопчик...”, 198), котрому часом неприємно визнавати

факт старіння, згасання чоловічої сили: “А ще готило / багаття кохання / Мій прутень / ніяк не тушив його / мов зіпсований / вогнегасник” (“Я мав щасливу нагоду...”, 106); “допоки моя самописка / нарешті спрацювала” (“Поетка яка...”, 120); а іноді сам факт старіння він із гнівом заперечує: “Хто мені скаже / що я старий / тому заплюю очі / ще мій прутень / серед ночі стоїть / серед ночі” (“Хто мені скаже...”, 182); тим відрадніше констатувати успіх: “Я відмінно / складав екзамен / не записаний / у старики” (“Твої перса...”, 184).

Можна чітко відмежувати захоплення тілом жінки (жінок) і справжнє переживання любові, змішане з болем і смутком розлуки. Тут ліричний герой згадує очі жінки (дзеркало її душі): “і дивитися у твої очі / звідки дивляться / на мене / два синьокрилі / метелики / смутку” (“Ніхто з тобою...”, 81); долоню, “цей прапорець Ніжності” (“Ніхто з тобою...”, 78), вуста, зуби та ін. Сюзен – його “болюча рана” (“Сонет”, 66), чи не єдина у книжці, кого поет ушанував такими художніми деталями. Він повторює її ім’я на різні лади, як робили й роблять закохані усіх часів і народів: “Сюзен, Сюзен, Сюзі”, “Я сню / тобою Сю” (“Сонет”, 66); “я шепчу уві сні / Сюзанна / і літери пожбурені / як хлопчиком камінчики / каламутять / мої сні” (“Се твоя країна...”, 71); “прочитав її ім’я із кінця / Незюс / Я на тебе / не злюсь / Не маю права / Я у твоїй / країні ніхто / Місяць у / небі плава” (“Навіщо тобі я така...”, 69). Вірші, у яких фігурують звертання до Сюзен, сповнені щемкої, вразливої сповідальності, ліричний герой зізнається їй у коханні: “Я не думав / і нині що / справді / закохаюсь / у жінку Сюзен / Та кохання / без відповіді / як недописаний лист / щось потрібно виправити / але пера іржею взялись” (Навіщо тобі я така...”, 68), “Я збожеволів / бо ти вбилась / в серце моє / як гвіздок” (“Се твоя країна...”, 72).

Однак поет не дозволяє собі довго журитися, адже дивиться на світ крізь скельце еротики, тому в багатьох віршах його розгортаються еротизовані пейзажі: “Коли я дивлюся увечері / на засвітлені світла / автомобілів / які мчать у червоне горно / американського вечора / я уявляю великий / гурт голих жінок / з повними персами / Вони ідуть / до вогню кохання / щоб пломеніти в ньому” (“Коли я дивлюся увечері...”, 121), або еротизовані інтер’єри: “Лампа під білим / абажуром / мов жінка / яка знімає / через голову / спідницю / із безліччю відпрасованих / складок” (“Жарівка під абажуром...”, 126).

На перший погляд здається, що ліричний герой дозволяє собі все, але це не так. У нього існує табу, неодноразово озвучене у віршах. Ця межа – “чужа жінка” (“Еля...”, 22), а чуже брати не гоже. Часом він таки порушує це табу, але завжди з острахом: “я тебе купав у душі... / не кажи про теє мужу” (“Я тебе купав у душі...”, 150); “Твій чоловік / змолв би мене у млині / аби тільки знав / що фотокарточка / дісталася з тобою / мені” (“Пригадую берег Огайо...”, 8). В одному випадку заміжній статус жінки, котра сподобалася ліричному герою, вселяє у його серце смутко-розчарування: “...Я запитав потому / усміхнено Are you married? / Ти усміхнулась: right, / І я поплівся берегом / від спеки / чи слів твоїх / мертвий / додому...” (“Пригадую берег Огайо...”, 8). А у другому – бачимо смиренне прийняття цього факту: “...А я тільки дивився / ніжно їй услід / усміхався / А закохатися / в неї було негоже / адже вона мала чоловіка / кремезного мулата / менеджера її тіла...” (“Я часто стрічався...”, 98); “...І привезла під / жовтою тугою / блюзкою дві дині / своїх персів / Але вони мені / заборонені...” (“Ти повернулася...”, 114, 115). А ось контроверсійне, іронічне порівняння: “Вона є вірна і верна / своєму чоловікові / як черевикові підошва” (“Дивився на тебе, дивився...”, 23). Хоч і стверджується, що жінка вірна своєму чоловікові, але всі черевики зношуються, і дуже часто капці “просять їсти”, то чи довго витримає той черевик?..

Невже ліричний герой настільки приземлений і занурений у тілесний вимір кохання, що нічого не бачить понад тим? Ні, це не так. Саме в моменти високої

насолоди з його вуст зринають захопливі вигуки-молитви-прохання до Бога, і він навіть янголів бачить: “І солодки / зойки лунали / в повітрі / Дай Боже / кожен раз / таке відчувати” (“Ти ухопила...”, 203); “не буду розплюшувати / очі / Так солодко Боже мій” (“Я сивий хлопчик...”, 198); “я ходив / у твої сади / оливкові / і в мить / насолоди / янголів бачив / за хмаринкою / мені так / солодко було” (“Вікно зафіранчене...”, 155).

Мова поезії Миколи Луговика має свої оригінальні особливості. Поет смакує словами, творить неологізми, що виглядають органічно або кумедно: знімкар (фотограф), станик (бюстгальтер), дротозвук (телефонний зв'язок), жарівка (лампочка), бензинова напувайка (заправка), утикачка (розетка). Уживає рідкісні слова, призабуті, діалектні, такі як: рурка, кошуля, віхатися (гойдатися), відзігорно (вигадливо, закручено) та ін. Уся збірка пронизана зменшувально-пестливою лексикою. Це один із визначальних елементів поетики М. Луговика. Зменшувано-пестливі слова відсилають читача в дитинство, створюють почуття затишку, ласки; це своєрідна мова пестошів, котра часом не позбавлена іронічної, але доброї насмішкватості: дзьобики, пазушка, язичок, думочка, щічка, “фордик”, тарілочка, пальмочка, панночка, пташечка, блюзочка, сідничка, дзвіничка, анекдотик, полунички, палянички, молочко, кошулька, язика-ласкавчики, джинсики, спідничка, рукавичка, пальчик, тракторець, цукерочка, келійка, лоночко, любчик, коханчик, паничик, репортерочка та ін. Поет дозволяє собі відійти від правописних норм і вдається до пом'якшення “л” на письмі, що додає текстам свого шарму: блюзка, балькон, жалько, бльондинка, лягуна, Льорка, клюб, клявіші, Фльоріда, баляда, гльобус, лямпочка та ін.

Микола Луговик-Сениця – справді один із найяскравіших українських співців кохання. Бо непросто обмежитися однією темою еротики й дотепно, неповторно, весело, відверто, іронічно, лірично й щемко її розкривати на двохстах сторінках книжки “Мої дівчатка грають на сексофоні...”. Бажаємо поетові нових творчих злетів. Наостанок висловлю експресію-побажання: кохаймося і будьмо щасливі!

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бандурка*. Українські сороміцькі пісні / Передм., упоряд. М. Сулими. – Київ: Дніпро, 2001. – 280 с.
2. *Біла книга кохання*: Антологія української еротичної поезії / Упоряд. І. Лучука, В. Стах; передм. І. Лучука; післям. В. Стах. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 288 с.
3. *Луговик М.* Зорова поезія: від футуризму Михайля Семенка до паліндромних братчиків літературного гурту “Геракліт” // *Слово і Час*. – 2014. – №2. – С.33-44.
4. *Луговик-Сениця М.* Мої дівчатка грають на сексофоні. Дао Любови від Леля: Книга еротичної поезії. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015 р. – 208 с.
5. *Мудрак О.* Українська еротична лірика: жанрова специфіка та ідіостилі: автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К., 2010. – 20 с.
6. *Ніч еротичної поезії* / Упоряд. С. Пантук. – К.: Зелений пес, 2011. – 124 с.
7. *Ніч еротичної поезії non-stop* / Юрій Винничук, Келя Ликеренко, Дмитро Лазуткін та ін. – К.: ТОВ “Гамазин”, 2012. – 152 с.
8. *Сяйво білого тіла*. Антологія української еротичної поезії / Упоряд. М. Сулими. – К.: Факт, 2008. – 424 с.
9. *Уварова Н.* Сергій Чирков: “Плейбой” і “Пентхауз” у кіосках з'явилися вже після того, як зник “Дель” // *Друг читача*. – 17.01.2013. – [Електронний ресурс], доступ: <http://vsiknygy.net.ua/interview/25089/>

Отримано 25 липня 2015 р.

м. Київ

